

Samostan u Marči - ostatci ostataka

ZORISLAV HORVAT

Zagrebačka 17

HR – 10 340 Vrbovec

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Primljeno / Received: 27. 6. 2018.

Prihvaćeno / Accepted: 22. 7. 2018.

Sjeverno od Klošta Ivanića, u Staroj Marči u srednjem se vijeku nalazio samostan Reda kanonika Svetog groba Gospodinova u Jeruzalemu. O njemu, nakon 1207. godine, kada se prvi put spominje, gotovo da nema više podataka. Tijekom 16. st., uslijed opasnosti od osmanlijskih napada, u napušteni samostan se useljavaju kaluđeri istočnog obreda i formiraju samostan i crkvu svetog Mihajla Arhanđela. U tom samostanskom kompleksu je tijekom 17. st. bilo i sjedište grkokatoličkog biskupa. No, tridesetih godina 18. stoljeća Marča je opljačkana i razrušena. Povijest je Marči bila nesklona te su crkva i samostan postali tek arheološka pozicija. Godine 1999. teren je pregledan te su tom prigodom ustanovljeni tragovi samostana i opkopni jarak koji ga je okruživao. No, nakon par godina, lokacija samostana je preorana, a teren planski predviđen za seoski turizam obližnjih gospodarstava.

Ključne riječi: Marča, samostan/manastir, kanonici Svetog groba jeruzalemskoga, grkokatolici, srednji vijek, novi vijek

Stara Marča je danas selo između Kloštar Ivanića i Dubrave, istočno od ceste, kod Mostara, nedaleko kojega je i položaj bivšeg grkokatoličkog samostana, a na njemu kapelica sv. Mihajla Arhanđela. Prostorno, Stara Marča obuhvaća više zaselaka i vrlo veliku površinu koja uključuje i šumu istoga imena (Slika 1). Do lokaliteta se ide starom cestom kroz današnje selo Stara Marča, pokraj posjeda zubara B(alčića), uz novogradnju obitelji Milenković. Po svom malo uzdignutijem položaju, zaravnatom terenu okruženom grabama s mogućnošću kontroliranja putova sa sjevera i istoka, a zaštićenom s juga i zapada, lokalitet je mogao biti pogodno mjesto za srednjovjekovni samostan kanonika Svetog groba jeruzalemskog, a kasnije i za grkokatolički i pravoslavni manastir.

Još su se nedavno (1999. godine) poznavale grabe, koje su okruživale manastirsku građevinu, a neravnosti terena otkrivale su njihovo mjesto (Slika 2).¹ Posred ove pozicije podignuta je 1925. godine mala pravoslavna kapela sv. Arhanđela, koja je nedavno obnovljena (Slika 3). Međutim, obližnje se domaćinstvo prebacilo

na seoski turizam, »uredilo« lokaciju bivšeg samostana i manastira tako da je sve izravnano i isplanirano. Od tragova nekadašnjig objekata više se ništa ne vidi.

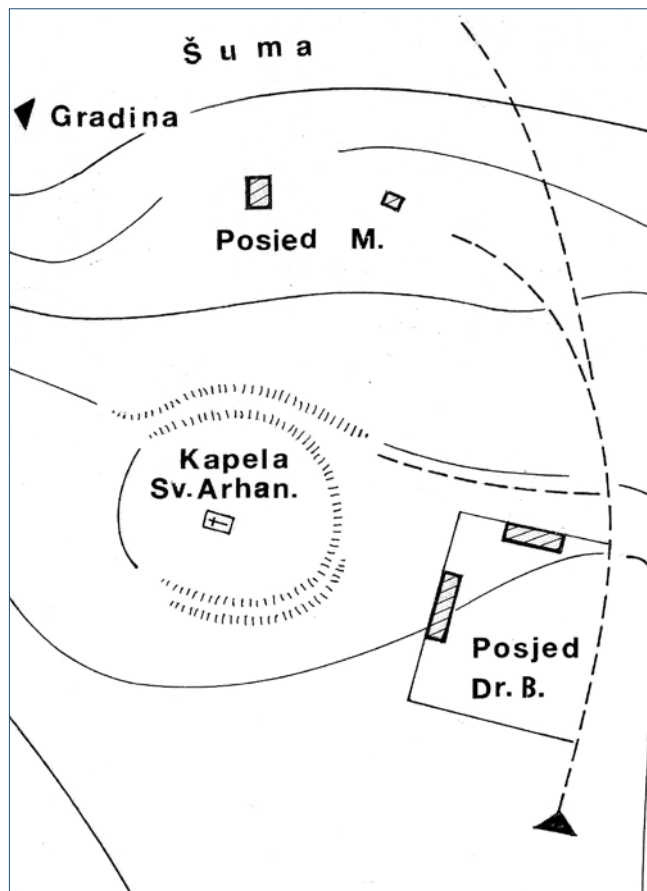
S pozicije bivših samostana/manastira dobro se nadzire dolina potoka Glogovnice. U zaleđu je šuma, zvana »Maležija«. Na omanjoj uzvisini istočno od ove lokacije nalaze se ostatci starih zidova, koje domaći ljudi nazivaju »Gradina«. Ispod ovog položaja nalazi se izvor vode.

Prema istraživanjima bivših samostana nestalog reda kanonika Svetog groba, Lelja Dobronić smatra da su se njihova kuća i crkva nalazili u (Staroj) Marči, na lokalitetu koji opisujemo.² O tome da već od 1207. godine postoji kuća Reda Svetog groba u Marči svjedoči nam isprava kralja Andrije II. križnicima Sv. groba: »Kuću tog istoga Gospodinova Groba u Marči odlučili smo ojačati sličnom povlasticom (kao Glogovnici op. Z. H.), da bude pošteđena od ubiranja bilo kojega poreza i da se ne zahtijeva od njenih stvari nikakvo plaćanje, niti od vinograda«.³

¹ Uz autora u terenskom pregledu je sudjelovala dr. sc. Vesna Švarc. Kolegici Švarc toplo zahvaljujem na pomoći pri skupljanju povijesnih podataka iznesenih u ovome tekstu kao i na ustupanju fotografija za objavu.

² Lelja Dobronić, Regularni kanonici Sv. Groba u Hrvatskoj, *Croatica christiana periodica*, 14, Zagreb, 1984., str. 1–34 (separat), na str. 27–29.

³ Isto.

Sl. 1 Situacija samostana kanonika Svetog groba jeruzalemskog u Marči, snimljena tijekom 1999. godine (crtež: Zorislav Horvat)

Fig. 1 Situation of the monastery of the Canons of the Holy Sepulchre in Marča, made during 1999 (drawing: Zorislav Horvat)

Marča se kao posjed i samostan (»kuća«) više ne spominje u poznatim povijesnim izvorima. Međutim, Franjo Šanjek donosi zanimljiv podatak: »Dominikanci nastanjuju Marču (latinski *Marchiat*) u nekadašnji cistercitski samostan.«⁴ No, nije li ovdje riječ o zabuni, tj. o činjenici da su u obližnjem Kloštar Ivaniću nekada bile cistercitkinje koje su kasnije zamijenile dominikanke?⁵

U popisu župa Zagrebačke biskupije arhidakona Ivana Goričkog iz 1334. godine spominje se u Marči župna crkva Svih Svetih: *Item ecclesia sancte crucis et ecclesia omnium sanctorum*. U kasnijem popisu iz 1501. godine, ondje su: *Magister Matheus, plebanus in Obed. Georgius cappellanus eisdem. Johannes Gracianus ibidem. Dominicus cantor, plebanus omnium sanctorum*.⁶ Župa u Marči se spominje više puta, a čini se

Sl. 2 Položaj samostana/manastira Stare Marče – vidljivi ostaci opkopa oko grkokatoličkog manastira iz 17. stoljeća (foto: Vesna Švarc, 1999.)

Fig. 2 Position of the Stara Marča Monastery – visible remains of the trench around the Eastern-Rite monastery from the 17th century (photo: Vesna Švarc, 1999)

Sl. 3 Položaj samostana/manastira Stare Marče – vidljiva je recentna pravoslavna kapela sv. Mihajla Arhandela prije zadnje obnove (foto: Vesna Švarc, 1999.)

Fig. 3 Position of the Stara Marča Monastery – depicts the newer Orthodox Chapel of St. Michael the Archangel before it was renewed (photo: Vesna Švarc, 1999)

da je patron novije grobne kapele Svih Svetih na brdu nad selom Marčom reminiscencija na onu srednjovjekovnu župu.

Godine 1850. paroh iz sela Lipovljani nedaleko od Marče odgovara na Kukuljevićev anketni list: »U mjestu Marči nalaze se razvaline starog manastira ... Toliko samo poznato nam je u današnje vrijeme poleg neke ručne knjige, koja se nalazi u manastiru Lepavina, da su nekih 70 kaluđera toptram u 16. stoljetiu ili oko 1560. ove ruine naselili.«⁷

⁴ Franjo Šanjek, *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13.-21. stoljeće)*, Zagreb, 2008., str. 45.

⁵ Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. III., Split, 1965., str. 241–243.

⁶ Josip Buturac, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501.*

godine, *Starine*, 59, Zagreb, 1984., str. 43–107, na str. 95.

⁷ Hrvatski povijesni muzej, inventarni broj 21.563.

Godine 1611. unijati (grkokatolici), odnosno grupa vasilijanskih kaluđera na čelu s vladikom Simeonom Vratanjem »prebjegne« od osmanske vlasti i nastanjuje se u Marči kod Čazme, na rječici Glogovnici. Na ruševinama katoličkog samostana (ne spominje se kojega su reda bili), osnovaše oni svoj manastir i crkvu sv. Mihajla Arhanđela.⁸ Ovu činjenicu potvrđuje i Zvonimir Kurečić pišući da svi izvori sa sigurnošću govore o ruševnoj crkvi Svih Svetih,⁹ a neki autori govore o napuštenom samostanu templara ili sepulkralaca.

Zagrebački biskup Petar Domitrović, također potomak pravoslavnih prebjega, godine 1611. poklonio je crkveno imanje Marču vladici Vratanji i učinio ga arhimandritom tamošnjeg samostana. Nakon toga, vladika je održao u Marči sastanak s narodnim vojvodama i kaluđerima, na kojem je prihvaćeno jedinstvo s katoličkom crkvom. Marča je postala sjedište crkvenog jedinstva kod nas i sjedište marčanskog vladike, a time i pretihodnica današnje Križevačke eparhije. Vladika je zatim otišao u Rim papi Pavlu V. i tamo položio ispovijest katoličke vjere u prisutnosti kardinala Bellama. Papa je podigao marčanski manastir na čast arhimandrije poznatom konstitucijom od 21. studenog 1611. godine. Sjedinjenog vladiku priznao je on »pravim episkopom Rašana grčkog obreda« u granicama Madžarske, Slavonije, Hrvatske i Kranjske, dok mu je car već ranije dao naslov »svidičkog« episkopa i vlast nad doseljenicima istočnog obreda u Hrvatskoj.

Za nasljednika Simeona Vratanje dolazi do borbi za jurisdikciju nad sjedinjenim vjernicima istočnog-slavenskog obreda sa zagrebačkim biskupima; hrvatsko duhovno i svjetovno plemstvo pokušava naseljene uskoke na svojim imanjima učiniti kmetovima.¹⁰

Ujedinjavanje uskoka ponovno uspješno provode vladike iz Marče, osobito Pavao Zoričić (1671.-1685.), čovjek s velikom teološkom i filozofskom naobrazbom. Zoričić dobija naslov platejskog biskupa, a tako i svi njegovi nasljednici do 1777. godine. Zoričić ustanovljuje eparhijsko sjemenište u Zagrebu 1780. godine, koje postoji neprekidno više od tri stoljeća.¹¹

Car Leopold I., sklon unijatima, daje međutim carsku povelju s velikim povlasticama i patrijarhu Arseniju Crnojeviću, koji je godine 1690. bio došao s velikim brojem srpskih izbjeglica pred Osmanlijama preko granica carske zemlje. Na temelju te povelje, Arsenije je

uspio do kraja izbrisati uniju u Hrvatskoj.¹² Arsenije Crnojević odmah posjećuje Marču i traži ondje od vladike Isaije Popovića, da mu se potčini, no on na to ne pristaje, kao niti njegov nasljednik Gavriilo Turčinović (1700.-1707.)¹³

Pravoslavni episkop Atanasije Ljubović nastavlja ovo agresivno djelovanje te grkokatolika nestaje prvo u Banovini, a zatim i u krajevima između Kupe i Jadrana. Godine 1735. njegovi pristaše zauzimaju Marču i istjeruju grkokatoličke redovnike. Grkokatolici pokreću parnicu za vraćanje manastira i posjeda Marče i kad je postalo očito da će pravoslavni kaluđeri morati vratiti Marču pravim vlasnicima, oni spaljuju manastir 26. lipnja 1739. godine.¹⁴

Navedenim djelovanjem pravoslavnih episkopa potpuno nestaje grkokatolika na prostoru Slavonije i Hrvatske, osim ponegdje, kao npr. na Žumberku. Grkokatolički biskup Gabrijel Palković napušta Marču i premješta svoje sjedište u Pribić.¹⁵

* * *

Jedna veduta manastira sv. Mihaela Arkandela u Marči iz 18. stoljeća¹⁶ prikazuje oveći samostan s crkvom, koji je još okružen zidom s kulama na uglovi (Slika 4). Konceptija manastira s klaustrom odgovarala bi katoličkom samostanu s klaustrom i crkvom kao sjevernim krilom. Crkva ima oblik, kao što već izgledaju pravoslavne manastirske crkve, s lanternom – kupolom na križanju broda i transepta. Na zapadnom – glavnom pročelju je zvonik s glavnim portalom i uz njega manjim, vjerojatno prizidanim, stubištima. Crkva najvjerojatnije nije bila trobrodna. Drugo je pitanje kojim je povodom nacrtana ova veduta i koliko je prikaz crkve shematiziran, odnosno idealiziran: što se željelo postići?

U to je doba Marija Terezija osnovala novi vojni grad – Bjelovar, a za potrebe obrazovanja djece dovodi

⁸ Nikola Kekić, Marčanska grkokatolička eparhija, u: *900 Godina Ivanića: zbornik*, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ, 1994., str. 401-420, na str. 403-406.

⁹ Zvonimir Kurečić, Uspostava grkokatoličke biskupije u Marči 1611. godine, u: *Osam stoljeća Čuntića 1211.-2011.*, Petrinja - Zagreb, 2012., str. 145-153, na str. 146.

¹⁰ Kekić, Marčanska grkokatolička eparhija, str. 403-406.

¹¹ Isto, str. 409-410.

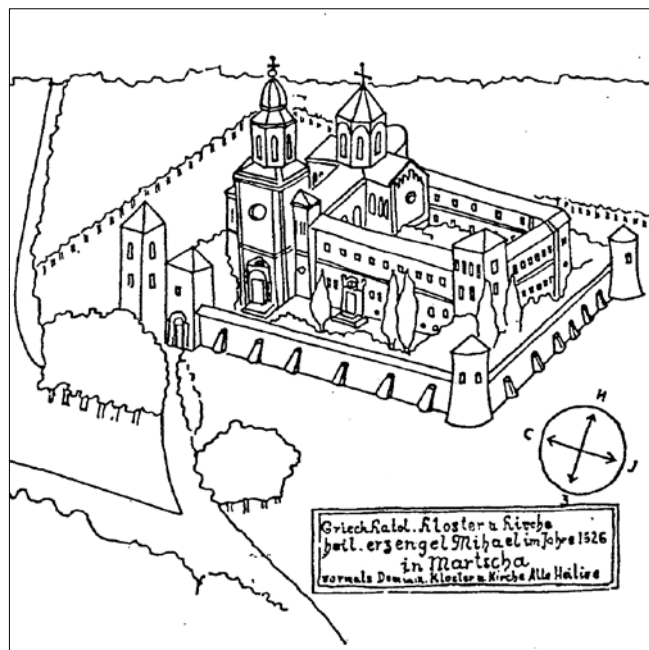
¹² Isto, str. 411-413.

¹³ Josip Buturac, Antun Ivandija, *Povijest katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973., str. 186.

¹⁴ Isto.

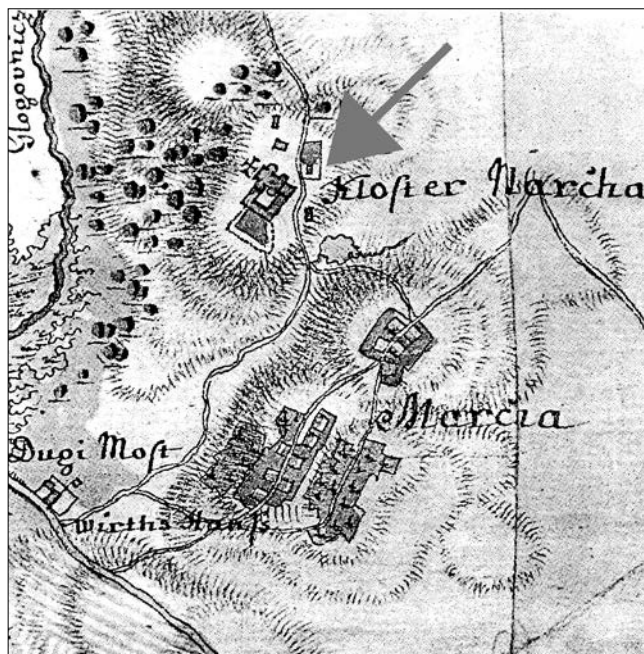
¹⁵ Kekić, Marčanska grkokatolička eparhija, str. 417-418.

¹⁶ Ćiril Petešić, Župa Sveti Ivan Žabno, Zagreb, 1998., na str. 52 donosi kopiju originala: prikazano je stanje 1626. godine, a strane svijeta označene su kraticama i to ćirilicom; ispod ilustracije se navodi da je to crtež A. Margetinca iz 1895. godine prema predlošku iz 1775. godine. Zvonimir Kurečić (Kurečić, Uspostava grkokatoličke biskupije, str. 147) navodi uz sliku da je »crtež njemačkog grafičara iz 1775.«. Crtež donosi i Nikola Kekić (1994: 407). Isti crteži, i kod Kekića i kod Kurečića nisu crtani istom rukom, odnosno crtačkom tehnikom: kod Kekića je to gotovo tehnički crtež, kopija nekog pausa, dok je kod Kurečića očito kompjuterska grafika.

Sl. 4 Marča, manastir sv. Mihajla Arhanđela (prema crtežu iz 18. stoljeća) (preuzeto iz: Petešić, 1998., str. 52)

Fig. 4 Marča, St. Michael the Archangel Monastery (based on an 18th century drawing) (taken from: Petešić, 1998, p. 52)

Sl. 5 Manastir Marča, položajni nacrt iz 1768. godine (Lukinović, 1994.)

Fig. 5 Marča Monastery, positional layout from 1768 (Lukinović, 1994.)

pijariste iz Austrije i smješta ih u Marču, u napušteni grkokatolički/ pravoslavni manastir. Pijaristi su bili noviji katolički red, potvrđen od pape 1622. godine, posvećen poučavanju djece vjeronauku, pismenosti i slično.¹⁷ Dva redovnika pijarista prvo dolaze u Marču, u porušeni, tj. oštećen i zapušten, grkokatolički manastir, no već 1761. godine sele se u Bjelovar, gdje je i prostor njihova djelovanja. Manastir i posjed Marča ostaje njihovo dobro za uzdržavanje.

Jedan malo stariji položajni nacrt Marče iz 1768. godine smješta manastir Marču na odgovarajuće mjesto te crta »samostanski« tlocrt s crkvom na sjevernom krilu, s po dvije bočne kapele s polukružnim apsidama (Slika 5).¹⁸ Znači li to da su grkokatolici i (ili) pravoslavni kaluđeri sagradili novu crkvu ili se tu radi o shematskom prikazu? Ili bi se prije tu mogli nazrijeti još temelji i zidovi crkve kanonika Božjega Groba, tj. Reda Svetog groba jeruzalemskog? Tim više što je tlocrt crkve, dvostruki križ, identičan njihovom grbu (Slika 6).¹⁹

Sl. 6 Usporedba tlocrta *Kloster Marche* iz 1768. godine (detalj iz Lukinović, 1994.) s grbom kanonika Božjega Groba, odnosno Reda Svetog groba jeruzalemskoga (Dobronić, 1984.)

Fig. 6 Comparison of the ground-plan of Marča Monastery from 1768 (detail from Lukinović, 1994) with the emblem of the Canons Regular of the Holy Sepulchre, that is the Order of the Holy Sepulchre (Dobronić, 1984)

Karakteristično je da na »Jozefinskoj topografskoj karti«, snimljenoj 1781.-1782. godine,²⁰ osim *Kloster Marcha* sitnijim slovima, piše krupno *Piaristen Gut* – pijaristički posjed (Slika 7). Samostan je nacrtan shematski, kao mali kvadratić, s unutrašnjim dvorištem –

pravoslavni kaluđeri.

²⁰ Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća. Križevačka pukovnija, sv. VIII., Zagreb, 2003., sekcija 14. i str. 293.

¹⁷ Paškal Cvekan, *Bjelovar i franjevci*, Bjelovar, 1986., str. 38–40; Vladimir Strugar, *Bjelovarsko školstvo u 18. i 19. stoljeću*, *Bjelovarski zbornik*, 4-5, Bjelovar, 1994., str. 19–29, na str. 21–22.

¹⁸ Andrija Lukinović, *Arhivsko blago, Katalog izložbe »Sveti trag«*, Zagreb, 1994., str. 89–93, na str. 93.

¹⁹ Nije vjerojatno da su oni tijekom 17. stoljeća mogli izgraditi crkvu i samostan vrlo preuzetne zamisli, a pogotovo ne kasniji

klaustrom. U popratnom tekstu Sekcije 14, str. 193, piše: »...samostan je građen u četverokut, na 1 kat, njegovi su zidovi debeli 4 stope (128 cm, op. Z.H.), nadsvodeni...«. Ništa se, međutim, ne govori o ruševnom stanju građevine, tako da je najrealnije pretpostaviti, da se moglo raditi o zpuštenom objektu.

U odgovoru paroha Stanislava Bulića iz 1850. godine na upitnik Ivana Kukuljevića, piše: »U mjestu Marči nalaze se razvaline starog negdašnjeg manastira, koga se istorija vodi iz davnašnjih nepoznatih vremena, koja u današnjem vieku i svijetu nepoznata...«. Očito je da je bivši katolički samostan s ruševnom crkvom obnovljen za grkokatolički manastir, pa je nasilno preuzet po pravoslavnim kaluđerima, pa opet zapaljen zbog njihova protivljenja iseljenju. Ovakav objekt preuzimaju pijaristi te ga valjda i obnavljaju, kad ondje borave par godina, pa zatim odlaze u Bjelovar. Samostan je, dakle, bio koliko-toliko čitav, ali je morao propadati zbog nebrige. Tijekom 19. stoljeća samostan/manastir je potpuno razgrađen, a građevni materijal raznesen. Godine 1925. na toj je lokaciji sagrađena pravoslavna kapela sv. Mihajla Arhandela, koja je nedavno opet obnovljena.

Svi ovi podaci ne bi bili potpuni, kada se ne bi spomenuo idejni projekt arhitekta S. Podhorskog iz 1942. godine²¹ velike grkokatoličke kapele sa župnim stanom uz nju, u mjerilu 1:100 (Slika 8). Objekt je monumentalno zasnovan, kružna tlocrta sa svetištem i dvije pobočne kapele. No dalje se od ovoga nije išlo.

Stari zemljovid s kraja 18. stoljeća neosporno prikazuje postojanje objekta marčanskog manastira (Slika 7), dakle on je još krajem 18. stoljeća postojao, što je potvrđeno i u popratnom opisu, bez obzira što je on vrlo kratak.

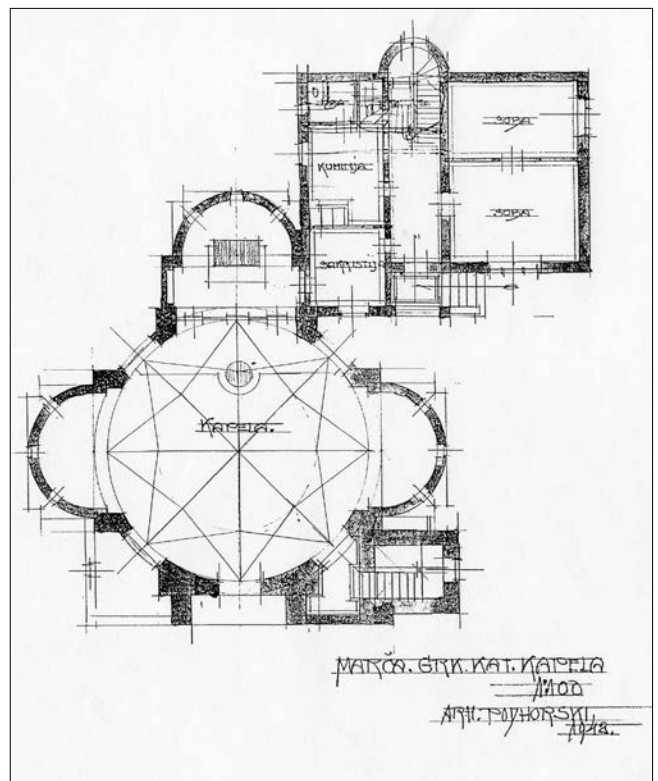
Tlocrt manastirske crkve u Marči iz 1768. godine naizgled govori o tlocrtu, kakav zatičemo i na crkvama pravoslavnih manastira – tlocrt u obliku križa, s kupolom na križanju broda i transpeta. Međutim, tlocrti više crkava na posjedima Zagrebačke biskupije dati su prilično shematski, tako da se možemo zapitati koliko možemo vjerovati i tlocrtu marčanske manastirske crkve.

Osvrnimo se na današnju crkvu sv. Marije Magdalene u Čazmi, građenu tijekom 13. stoljeća, koja je kasnije ponešto pregrađivana (Slike 9 i 10). I ona je u svom prvotnom obliku imala, shematski gledano, identičan tlocrt (Slike 5 i 11). Dakle, ovakav tlocrt u okolici Marče nije rijetkost! I, možda je marčanska crkva, dok je još bila u sastavu samostana kanonika Božjega Gro-

Sl. 7 Položaj Kloster Marcha (Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća. Križevačka pukovnija, sv. VIII., Zagreb, 2003., sekcija 14.)

Fig. 7 Position of Marča Monastery (Croatia on Secret Military Maps from the 18th and 19th Century, Križevci Regiment, Vol. 8, Zagreb, 2003, section 14)

Sl. 8 Idejno rješenje grkokatoličke kapele u Marči arhitekta S. Podhorskog iz 1942. godine (Planoteka Ministarstva kulture Republike Hrvatske)

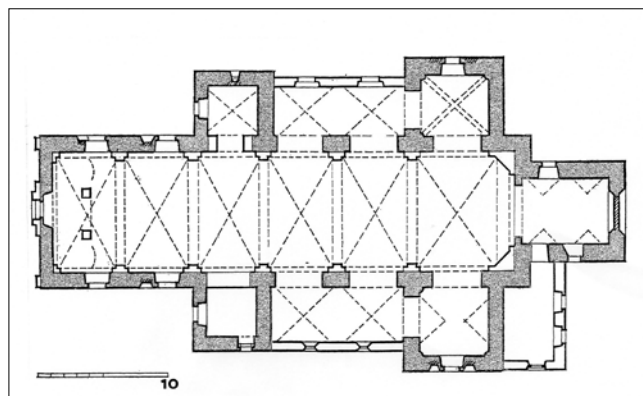
Fig. 8 Conceptual design of the Eastern-Rite chapel in Marča by architect S. Podhorski from 1942 (Collection of Plans of the Croatian Ministry of Culture)

²¹ Idejna skica nove kapele na lokaciji manstira Stara Marča pohranjena je u Planoteci Ministarstva kulture, Uprava za kulturni razvitak i kulturnu politiku. Odjel za informativno-dokumentacijske poslove kulturne baštine u Zagrebu.

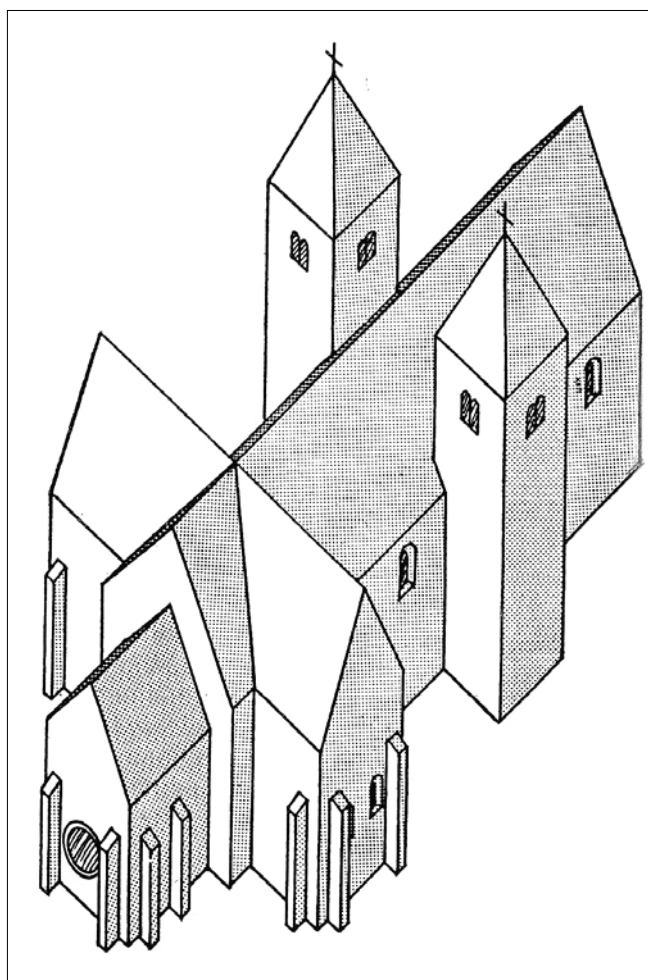
Sl. 9 Čazma u 18. stoljeću (1768.) s današnjom crkvom sv. Marije Magdalene i kaštelom – uočiti karakteristični tlocrt crkve koji je prikazan shematski (Lukinović, 1994.)

Fig. 9 Čazma in the 18th century (1768) with the present-day Church of St. Mary Magdalene and castle – notice the church's characteristic schematic ground plan (Lukinović, 1994)

Sl. 11 Čazma, tlocrt župne crkve sv. Marije Magdalene danas – naznačeno je zide iz 13. stoljeća ne vodeći računa o fazama gradnje kojih je u 13. stoljeću moglo biti više (crtež: Zorislav Horvat, 1980.)

Fig. 11 Čazma, present day ground plan of the Parish Church of St. Mary Magdalene – markings showing 13th century walls without regard to the possibility that there was more than one building stage during the 13th century (crtež: Zorislav Horvat, 1980.)

Sl. 10 Crkva bivšeg dominikanskog samostana u Čazmi – mogući izgled bez kasnijih dogradnji (rekonstrukcija i crtež: Zorislav Horvat)

Fig. 10 Church of the former Dominican monastery in Čazma – possible appearance without later upgrades (reconstruction and drawing: Zorislav Horvat)

ba, imala sličan tlocrt i strukturu, dakle naglašeni transept i »Westwerk«? Ovakav tlocrt, bez obzira na stilsku nadogradnju, podsjeća na više crkava pravoslavnih manastira. Sve navodi na tezu da su ova sličnost tlocrta, relativna sačuvanost starog samostana kanonika Božjega Groba i mogućnost brže i jednostavne obnove bili glavni razlog tolikog interesa pravoslavnih kaluđera i pogotovo Arsenija Crnojevića, za njegovim preuzimanjem.

Grafika manastira sv. Mihajla Arhanđela »njemačkoga grafičara 1775. godine« očito je crtana već u doba kada je Marča u posjedu pijarista koji su u Marču došli 1755. godine, ali već 1761. godine prelaze u Bjelovar. Dakle, postoji stanovita stanka (?) u korištenju starog manastira. Tih je godina, 1777., osnovana Križevačka grkokatolička biskupija umjesto one Marčanske. Lako je moguće da je ova grafika iz 1775. godine jedan od pokušaja nalaženja sjedišta stare-nove biskupije. Crtež očito treba gledati kao idejno rješenje sjedišta biskupije u Marči. Nova je Grkokatolička biskupija dobila 1777. godine sjedište u Križevcima, dakle, ostalo se samo na crtežu. Međutim, usporedimo li današnji Biskupski dvor u Križevcima s ovim crtežom iz 1775. godine, vidimo stanovite sličnosti na razini idejnog rješenja. No, zašto su izabrani Križevci, a ne Marča, drugo je pitanje. Možda zato što su Križevci bili grad, a zgrada starog marčanskog manastira nalazila se u pustoši.

Summary

The Marča Monastery – Reliquiae Reliquiarum

Keywords: Marča, monastery, Canons Regular of the Holy Sepulchre, Eastern-Rite Catholics, the Middle Ages, the modern era

The plateau of a hill in Stara Marča, not far from Kloštar Ivanić, was a suitable location for the medieval monastery of the Canons Regular of the Holy Sepulchre, as well as an Eastern-Rite monastery and an Orthodox monastery afterwards. No traces of above-ground edifices can be found today, although uneven spots in the terrain's configuration present until the late 20th century were proof of their existence.

According to the research of past monasteries of the now-extinct Canons Regular of the Holy Sepulchre Order undertaken by Lelja Dobronić, their house and their church were located in (Stara) Marča. A royal decree of King Andrew II issued to the Canons regular of the Holy Sepulchre shows that there was »a house of the Order of the Holy Sepulchre in Marča« as early as 1207. That is the only mention of Marča as a manor and monastery (»house«) in historical sources that are known to us.

In 1611 several Eastern-Rite Catholics led by Episcopo S. Vratanja fled from Ottoman-controlled areas and settled in Marča. They established their monastery and Church of St. Michael the Archangel on the ruins of

the Catholic monastery. The Bishop of Zagreb P. Domitrović (1611 – 1628) not only granted church land in Marča to Episcopo S. Vratanja, but also made him the Archimandrite of the monastery.

However, Emperor Leopold I granted a royal charter granting significant rights to Patriarch A. Crnojević, who led the settlement of many Serbian refugees. Arsenije Crnojević visited Marča and requested to take it over based on that decree. The request was denied by the Eastern-Rite episcopes and thus in 1735 the Orthodox monks drove out the Eastern-Rite ones, making Marča an Orthodox monastery. The Eastern-Rite monks brought an action to restore possession over Marča which was successful, which prompted the Orthodox monks to set fire to the monastery in 1739. Piarists took over the abandoned building in mid-18th century at the behest of Queen Maria Theresa with a view of educating children in Bjelovar, a new military city in the vicinity. However, they did not stay in Marča, which was in a decrepit state, for long. During the 19th century the buildings of the monastery were obviously dilapidated and started to crumble and disappear. Nothing can be found on that location today, but the approximate appearance of the building can be gleaned from the ground-plans and accounts from old maps and prints.